

ХУЛОСАИ КОМИССИЯИ ЭКСПЕРТИИ

шурои диссертатсионии 6D.KOA-018 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон оид ба диссертатсияи Шукурзода Фарҳодҷон Манон дар мавзӯи «Асосҳои маданӣ-ҳуқуқии фаъолияти судҳои ҳакамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ пешниҳод шудааст.

Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун давлати ҳуқуқбунёд дар моддаи 19 Конститутсия ба ҳар кас кафолати ҳифзи судиро пешбинӣ намуда, шаҳрвандон метавонанд дар мавриди лозима аз тамоми имконоти пешбинӣ гардида бемаҳдудият истифода баранд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳимояи судии ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва шаҳрванд ба сифати ҳимояи афзалиятнок баромад намуда, кафолат дода шудааст. Ҳокимияти судӣ ҷиҳати амалигардии ҳимояи ҳуқуқ, озодӣ ва манфиатҳои қонунии шаҳрвандон, баррасӣ ва ҳал намудани баҳсҳои муҳталифи ҳуқуқи байни шаҳрвандон, ташкилоту иттиҳодияҳои онҳо ва дигар субъектони муносибатҳои ҷамъиятӣ ба низоми дароварда шудааст.

Ҳуқуқ ба ҳимояи судиро низ санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, аз ҷумла Эълومияи умумии ҳуқуқи башар (1948), Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи шаҳрвандӣ ва сиёсӣ (1966), ки Ҷумҳурии Тоҷикистон онҳоро 4 апрели соли 1999 расман эътироф намуд, пешбинӣ кардааст. Моддаи 8 Эълумияи умумии ҳуқуқи башар муайян менамояд, ки: «Ҳар як инсон дар сурати поймол гардидани ҳуқуқҳои асосиаш, ки бо Конститутсия ё қонунҳо пешбинӣ шудаанд, барои барқарорсозии пурраи онҳо аз тарафи судҳои босалоҳияти милли ҳақ дорад». Меъёри номбурда маҳз ҳуқуқи инсон ба ҳимояи судиро эълон намуда, ҳангоми поймол гардидани ҳуқуқҳои дар Конститутсия ва қонунҳо пешбинӣ шуда метавонад истифода шавад. Моддаи 10 Эълумияи мазкур чунин меъёрро пешбинӣ намудааст: «Ҳар як инсон барои муайян намудани ҳуқуқу уҳдадорихояш ва муқаррар кардани асоснокии айбномаи ҷиноятӣ, ки ба ӯ душманӣ гузошта шудааст, ба таври баробарии комил ҳуқуқ дорад, ки парвандаи ӯро суди мустақилу бетараф, ошкоро ва бо риояи талаботи адолат баррасӣ намояд», ки, дар маҷмӯъ, ҳуқуқ ба муҳокимаи суди адолатнок маҳсуб меёбад.

Боиси қайд аст, ки моддаи 10 Кодекси маданӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 24.12.2022, №1918 «ҳимояи ҳуқуқҳои маданӣ вайронгардида ё мавриди баҳс қарордоштаро суд, суди иқтисодӣ, суди ҳакамӣ ё арбитраж тибқи тобеияти идоравӣ парвандаҳо, ки дар қонунгузори мурофиавӣ муқаррар гардидааст, амалӣ менамоянд».

Доираи судҳои барои ҳимояи ҳуқуқҳои субъективии маданӣ ва Кодекси маданияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин судҳои ҳакамиро номбар кардааст, ки он ба низоми судҳои давлатӣ шомил набуда, мақоми махсусро байни мақомҳои ҳимоякунандаи ҳуқуқҳои субъективии маданӣ ишғол менамояд.

Таъмини фаъолияти озоди иқтисодӣ ва рушди муносибатҳои бозорӣ, дар навбати худ, баҳсхоро миёни шаҳрвандон, ташкилоту созмонҳои онҳо ва сохтору мақомотҳо ба вучуд меоварад, ки ҳалли қонунӣ, адолатнок ва саривактии онҳо хеле муҳим мебошад.

Дар ҷаҳони муосир намудҳои гуногуни чунин воситаҳои ғайридавлатии ҳалли баҳсҳо ба таври васеъ истифода бурда мешавад. Илова бар ин, ҳар як субъекти фаъолияти соҳибкорӣ имконият дорад, баҳси пайдошударо дар судҳои давлатӣ баррасӣ намояд, бо ташаббуси худ даъвогару ҷавобгар ҳамаотро ташкил намояд ва ин падида, танҳо ба манфиати қор буда, метавонад чун қафили муносибати минбаъдаи контрагентони тиҷоратӣ баромад намояд. Аз ин рӯ, барои ноил гардидан ба мақсадҳои гузошташуда ҳаракатҳои созанда ва кӯшиши судяҳои суди ҳакамие, ки бинобар созиши тарафҳои баҳскунанда, мочарои ҳуқуқии онҳоро баррасӣ ва ҳал менамоянд, инчунин, ба сатҳи баланди масъулиятшиносии бевоситаи тарафҳои баҳскунанда алоқамандӣ дорад.

Таъмин намудани дастрасӣ ба адолати судӣ ва иттилоот оид ба фаъолияти судҳо, муҳокимаи ошкоро ва одилонаи судӣ ба таҳкими қонуният, пешгирӣ кардани содиршавии ҷиноят, эҳтиром ба қонун ва ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд мусоидат менамояд.

Мақоми хосаро ишғол намудани судҳои ҳакамӣ бо он тақозо карда мешавад, ки ҳимояи суди ҳакамии ҳуқуқҳои субъективии маданӣ, нисбат ба дигар шаклҳои ҳимояи судӣ ба низоми воситаҳои маданӣ-ҳуқуқии дахлдор (шартномаи маданӣ-ҳуқуқӣ, сохтори шахси ҳуқуқӣ ва дигарон) тақя менамояд.

Истифодаи чунин воситаҳои маданӣ-ҳуқуқӣ барои ҳимояи ҳакамии ҳуқуқҳои субъективии маданӣ бино ба табиати хусусӣ доштани вай, таъсири бевосита ро нисбат ба чунин ҳимоя расонида, бо ин васила самаранокӣро дар соҳаи фаъолияти соҳибкорӣ вобаста ба сарфаи вақт ва камхарҷии расмӣҳои танзими баҳсҳои маданӣ-ҳуқуқӣ ба таври васеъ истифода бурда мешавад.

Рушди фаъолияти соҳибкорӣ, равандҳои ташаккули қонунгузории маданияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин, таҳкими қонунгузорӣ оид ба ҳимояи ҳакамии ҳуқуқҳои субъективии маданӣ шаҳодати онро дорад, ки низоми қонунгузории кишвар дар асосҳои принципҳои демократӣ пеш

рафта истодааст. Чунин ҳолат бо рушди таҷрибаи татбиқи соҳаҳои ишорашудаи қонунгузорӣ тасдиқ карда мешавад. Инчунин, шумораи судҳои ҳақамии доимоамалкунанда ва афзудани мурочиати субъектоне муносибатҳои маданӣ-ҳуқуқӣ ба ин гуна судҳо барои ҳимояи ҳуқуқҳои вайроншуда ва ё зери баҳс қароргирифта рӯ ба афзоиш дорад.

Таҷрибаи ҳимояи ҳақамии ҳуқуқҳо мавҷуд будани камбудихоро нишон дода, дар ин чорчӯба вобастагии намоён бо воситаҳои маданӣ-ҳуқуқие дида мешавад, ки ба чунин ҳимоя хосияти диспозитивиро мебахшад. Ҳамин тавр, муаммои марзакӣ дар ин самт сӯистифода аз ҳуқуқ ба ҳимояи ҳақамӣ буда, он ҳангоми бастанӣ созишномаи ҳақамӣ аз рӯи шартномаи ҳамроҳшавӣ мушоҳида мегардад, ки бо бастанӣ чунин созишнома мақсади танзими баҳси маданӣ-ҳуқуқӣ пайгирӣ нашта, танҳо барои кашолкорӣ дар музокираи муноқишаи ҳуқуқӣ, ташкили судҳои ҳақамии доимоамалкунандаи «қалбакӣ» ва ғайра пай бурда мешавад. Ба мавҷудияти муаммоҳои бо ҳимояи ҳақамии ҳуқуқҳои субъективии маданӣ, инчунин, таҷрибаи судӣ оид ба овардани шикоят нисбат ба ҳалномаҳои суди ҳақамӣ далолат менамояд.

Ҳалли масъалаҳои ишорашуда, ки дар баробари дигар омилҳо, ба мувозинати муомилоти маданӣ таъсир мерасонад, дар таҳким бахшидани механизмҳои маданӣ-ҳуқуқии таъмини ҳимояи ҳақамии ҳуқуқҳои субъективии маданӣ, аз ҷумла институти ҷавобгарии маданӣ-ҳуқуқӣ дар ин соҳа мушоҳида мегардад. Аз ин лиҳоз, дар доираи илми маданӣ-ҳуқуқӣ бояд таҳқиқи низоми воситаҳои маданӣ-ҳуқуқии таъмини ҳимояи ҳақамии ҳуқуқҳои субъективии маданӣ бо мақсади баланд бардоштани самаранокии чунин ҳимоя бояд гузаронида шавад. Ҳамаи ин, дар навбати худ, мубрами масъалаи тадқиқоти диссертатсионии мазкурро асоснок менамояд.

Диссертатсия ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мутобиқ мебошад. Диссертатсия таҳқиқоти таърихӣ-ҳуқуқии анҷомёфта буда, аз ҷониби унвончӯй мустақилона таҳия шуда, сатҳи навагонӣ ва дар шароити ҷумҳурӣ татбиқшаванда буданро дорад. Натиҷа ва нуқтаҳои илмӣ ба ҳимоя пешниҳодшуда метавонанд дар илми ҳуқуқи маданӣ, ҳуқуқи соҳибкорӣ, ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ, тақмили қонунгузорӣ ва раванди таълим дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии самти ҳуқуқшиносӣ ба таври васеъ истифода шаванд, ки он саҳми бевоситаи унвончӯйро нишон медиҳад.

Мавзуъ ва мазмуни таҳқиқоти мазкур ба Шиносномаи ихтисосҳои 5.5.3. Ҳукуки маданӣ; ҳукуки соҳибкорӣ; ҳукуки оилавӣ; ҳукуки байналмилалӣ хусусӣ (Қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 сентябри соли 2025, №10) мутобиқ аст, ки аз рӯйи он ба шурои диссертатсионӣ, мувофиқи Фармоиши Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи 7-уми январӣ соли 2022, №16/шд, ҳукуки қабули диссертатсияҳо барои ғимоя дода шудааст.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар 13 мақолаи илмӣ инъикос ёфтаанд. Аз ҷумла, 5 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 8 мақоларо дар нашрияҳои дигар ба нашр расонида шудааст. Дар интишорот натиҷаҳои асосӣ, хулосаҳо ва тавсияҳои унвонҷӯй инъикос ёфтаанд. Шумораи маводи нашрнамуда ба талаботи банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Дар таҳқиқоти диссертатсионӣ Шукурзода Ф.М. истифодаи мавод бидуни иқтибос ба муаллиф ё маъхазҳо мавҷуд набуда, ҳамаи адабиёти истифодагардида бо ишора ба муаллиф ё сарчашма тавассути иқтибос ба расмӣ давроварда шудаанд, ки аз ҷиҳати шудани муқаррароти Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ гувоҳӣ медиҳад.

Дар диссертатсия ва дигар ҳуҷжатҳои пешниҳоднамудаи унвонҷӯй маълумоти ғайрисаҳеҳ, аз ҷумла дар бораи корҳои аз ҷониби ӯ нашргардида, мавҷуд нестанд.

Комиссияи эксперти диссертатсияи Шукурзода Фарҳодҷон Манон дар мавзӯи «Асосҳои маданӣ-ҳуқуқии фаъолияти судҳои ҳакамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.3. Ҳукуки маданӣ; ҳукуки соҳибкорӣ; ҳукуки оилавӣ; ҳукуки байналмилалӣ хусусиро баррасӣ намуда, дар асоси банди 60 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ

ҚАРОР ҚАРД:

1. Диссертатсияи Шукурзода Фарҳодҷон Манон дар мавзӯи «Асосҳои маданӣ-ҳуқуқии фаъолияти судҳои ҳакамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.3. Ҳукуки маданӣ; ҳукуки соҳибкорӣ; ҳукуки оилавӣ; ҳукуки байналмилалӣ хусусӣ ба ғимоя қабул карда шавад.

2. Комиссияи экспертӣ муҳаққиқони зеринро, ки корҳои илмӣ-таҳқиқотиашон ба ихтисоси 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ мувофиқат мекунанд, ба ҳайси муқарризони расмӣ пешниҳод менамояд:

– **Сангинзода Дониёр Шомаҳмад** – доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор, муовини директори Институти омӯзиши масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупо оид ба илм ва таълими Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон;

– **Сидиқов Дилшод Аҳрорвич** – номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсенти ҳуқуқи маданияи Донишгоҳи байнидавлатии (Славянии) Россия ва Тоҷикистон;

3. Ба ҳайси муассисаи пешбар – «Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» таъин карда шавад.

4. Барои ҷойгир намудани эълон оид ба ҳимояи диссертатсия дар сомонаҳои Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон ва Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон розигӣ дода шавад.

5. Барои чопи автореферат бо ҳуқуқи дастнавис (100 адад) ва ирсол гардидани он ба суроғаҳои таъиншуда иҷозат дода шавад.

Раиси комиссияи экспертӣ:

доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор,
узви шурои диссертатсионӣ

Ғаюризода Ш.К.

Аъзои комиссияи экспертӣ:

доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор,
узви шурои диссертатсионӣ

Мирзозода П.З.

доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ,
профессор, узви шурои диссертатсионӣ

Имомзода Н.М.

Имзоҳои Ғаюризода Ш.К., Мирзозода П.З.
ва Имомзода Н.М-ро тасдиқ мекунам:
Сардори Раёсати кадрҳои
корҳои махсуси ДМТ

Шодихонзода Э.Ш.

16.03.2020